

ב"ה שלהי סיוון ה'תשס"ח

חטא משה והנס

השבוע נמשיך ללבן את הסוגיה בה פתחנו בשבוע שעבר – יחסי חומר ורוח. אולם נלך לכיוון שונה המהווה סוגיה עצמאית. לשם כך נעיין בפרשת השבוע [חוקת] בפרשת חטא משה. כפתיחה יש לקרוא את הפסוקים הרלוונטיים – בספר במדבר פרק כ' פסוקים א-ג.
במה חטאו משה ואהרן שבשל כך נגזר עליהם לא להכנס לארץ? הפרשנות המפורסמת ביותר מצויה בדברי רש"י:

ר"שי לפרשת חוקת

...לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע...

שאלו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו:

מה היה החטא? מדוע הוא כה חמור? האם מובן 'הקל וחומר' שהוא מביא? האם ניתן לפרוך קל וחומר זה? חלק מן הקשיים על פירוש רש"י מרכז הרמב"ן בבקורתו:

רמב"ן

(ח) החטא במשה ואהרן במי מריבה אינו מתפרסם בכתוב ורש"י פירש (בפסוקים יא יב) מפני שצוה אותם ודברתם אל הסלע, ולא אמר והכיתם, שאלו דברו היה הקב"ה מתקדש לעיני כל העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו שומע ואינו מדבר מקיים דברו של הקב"ה אנו על אחת כמה וכמה ודברי אגדה הם, אבל לא נתחווירו, כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה בו, ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו וכן במכות מצרים שאמר (שמות ז טו) והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך, והוא להכות בו, ולפעמים יאמר נטה את ידך, ורצונו לומר להכות במטה, כי הכתוב יקצר בדבר הנשמע ואין הנס גדול בדבור יותר מההכאה, כי הכל שוה אצל הסלע...

מנו את שתי הקושיות שמקשה הרמב"ן על פירוש רש"י. האם תוכלו ליישב אותן ולהציל את פירוש רש"י?
הרמב"ם הולך בנתיב אחר:

רמב"ם שמונה פרקים פרק ה

ואתה יודע שאדון הראשונים והאחרונים משה רבינו, עליו השלום, כבר אמר אליו השם יתברך (במדבר כ יב), "יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, על אשר מריתם את פי במי מריבה על אשר לא הקדשתם אותי, וחטאו, עליו השלום, הוא שנטה לצד אחד מקצוות ממעלות המדות, והוא הסבלנות, כאשר נטה לצד הרגזנות באמרו (במדבר כ' י'),

"שמעו נא המורים", דקדק עליו השם יתברך, שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס...

מהי הבעיה לפי הרמב"ם? היזכרו ברעיון דרך האמצע בו עסקנו לפני מספר חודשים. האם יש הבדל אם אדם כועס בסתר או בגלוי? האם יש הבדל מיהו הכועס? ר' לוי יצחק מברדיטשב לוקח את החטא אל מקום רחב ועקרוני יותר. הוא רואה במעשה משה כשל מנהיגותי-חינוכי. העיקרון אותו הוא מעורר הוא מיסודות התפיסה החסידיית והביקורת שלה על המנהיגות הישנה. שימו לב כיצד הוא מקיים בדברי החולקים: 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'.

קדושת לוי לפרשת חוקת

ודברתם אל הסלע לעיניהם גו' יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל. הנה רש"י והרמב"ן חולקים בחטא של משה אחד מפרש על שאמר לישראל שמעו נא כו', ואחד מפרש על שהכה את הסלע. והנראה שטעם אחד הוא, כי זה גרם זה. והנה יש שני בחינות במוכיח שמוכיח את ישראל שיעשו רצון הבורא ברוך הוא. אחד, שמוכיח בדברים טובים, דהיינו שאומר לכל איש ישראל גודל מעלתו ומקום מקור מחצב נשמתו אשר באמת נשמת ישראל חצובה למעלה מכסא כבוד וגודל הנחת רוח אשר להבורא יתברך כביכול ממצות כל איש ישראל וגודל השמחה אשר בכל העולמות בעשות איש ישראל מצות הבורא בזה ובזה התוכחה מטה את לב בני ישראל לעשות רצון הבורא ברוך הוא לקבל כל איש מישראל עול מלכות שמים עליו. ויש שמוכיח את ישראל בדברים קשים ובדברי ביושים עד שהם מוכרחים לעשות רצון הבורא. והחילוק שביניהם, זה שמוכיח את ישראל בטוב מעלה את נשמת ישראל למעלה למעלה ומספר תמיד בצדקת ובגדולת ישראל כמה גדול כוחם למעלה וראוי הוא להיות מנהיג על ישראל. וזה שמוכיח את ישראל בדברים קשים אינו בבחינה הזאת. והנה זה שמוכיח את ישראל בטוב ומספר תמיד בגדולת ישראל וצדקתם אז כל הדברים הנבראים בעולם צריכין לעשות מעצמם הרצון של ישראל לדבר שנבראו, דהיינו בשביל ישראל. אבל אם אינו מספר ומעלה צדקת ישראל אז צריך להכריח כל הנברא בהכרח גדול לעשות מה שנברא, דהיינו לעשות רצון ישראל. והנה משה אמר בכאן שמעו נא המורים, הוכיח את ישראל בדברים קשים ולכך הוצרך להכות את הסלע לעשות מה שנברא, כי אילו היה מעלה את ישראל כנ"ל, וכמו שהיה כוונת הקדוש ברוך הוא ודברת אל הסלע, כי אז היה מדבר אל הסלע אתה שנבראת בשביל ישראל והם במעלה גדולה צריך אתה לעשות מה שנבראת, דהיינו להוציא מים לישראל. אבל עתה שהוכיח את ישראל בדברים קשים שמעו נא כו', הוצרך להכות את הסלע לעשות רצון ישראל, ונמצא זה גרם את זה וטעם אחד הוא. וזהו הרמז יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל, כי זה שמוכיח את ישראל בטוב יכול גם הוא להשיג את העם זה השכל. וזה הרמז להקדישני לעיני בני ישראל, כמאמר חכמינו ז"ל עיני עדה, חכמי עדה שגם הם ישיגו זה השכל:

מדוע עדיפה הדרך של תוכחת 'דברים טובים' על תוכחת 'ביושים'? מה הקשר בין זה לבין הכאת הסלע או דבור אליו? האם פירוש זה הוא פשוטו של מקרא? המהר"ל פוסע בנתיב דומה ומקדים את ר' לוי יצחק בכיוון הפרשנות גם מבחינה מתודית [חיבור דעות החולקים]. אלא שהוא ממקד את תשומת הלב לא באופי ההנהגה אלא בדרך גילוי האמונה:

מהר"ל - גבורות ה' פרק ז

ובמדרש במדבר רבה (פ' י"ט) אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אני הקפדתי אהרן מה חטא, הרי בפירוש שרבותינו ז"ל מפרשים כי החטא למשה ולאהרן בשביל הכעס והוא על דרך שאמרנו למעלה. וזה שאמרו עוד במדרש (בבמ"ר פ' י"ט) יען אשר לא האמנתם בי להקדישני אם דברתם אל הסלע והיה נותן מימיו היה מקודש שמי בישראל, שהיו אומרים מה הסלע שאין בו דעת עושה מצות בוראו ע"י דיבור אנו על אחת כמה וכמה, שמשמע שהיה חטאם בשביל שהכו בסלע. אין הדבר כך דבודאי קשה קושית הרמב"ן שאל הסלע ההכאה והדבור הכל שוה. אבל פירוש הדבר בזה הוא ענין נפלא מאוד מאוד, שאל יהא ספק לך, מאחר שהשם יתברך צוה עליו לדבר אל הסלע שהיה בדרך נס שקבל הסלע הדבור, והשם יתברך רצה שיקבלו הנמצאים דבורו ויהיו נמשכים אחר השם יתברך ברצון רק בדבור בלבד בשמחה, והוא בעצמו ענין האמונה כמו שאמרנו כי האמונה בו יתברך מחדש שמחה. וכדי שיהיה הכל דרך שמחה המורה על האמונה, יהיה מדבר משה אל הסלע ויהיה הסלע נמשך אל רצון בוראו מעצמו. ומשה עשה הכל דרך כעס, והיה כועס ואמר שמעו נא המורים, גם הכה הסלע, עד שהיה הסלע נמשך אל דבר השם ית' בכח, ועל ידי זה אין מחדש אמונה כי אין אמונה רק שיהיה הכל דרך רצון ושמחה:

מה הקשר בין אמונה לשמחה? מה ההפך משמחה? מהו 'נס'?
הערה לתחום הנס מסוגית התלמוד.

שבת נג עמוד ב

תנו רבנן מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה אמר ליה אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית אמר רב יהודה בא וראה כמה קשים מזונותיו של אדם שנשתנו עליו סדרי בראשית אמר רב נחמן תדע דמתרחיש ניסא ולא אברו מזוני:

מה פשר המחלוקת בין רב יוסף לאביי? מה סוברים בתחום הזה רב יהודה ורב נחמן?
שובו לפרשה ונסו לבאר עתה את פשר חטאו של משה!